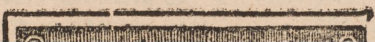

*Ukon
Kokk.
(Ps)
1798*

Beskrifning
på
Hedemoßans och Kenmoßans
beredning
til sund och wälsmaklig föda,
Utgifwen
af
Kongl. Sinste Hushållnings-Sällskapet i Åbo.

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2021

National Library
of Sweden

ÅBO,
Tryckt hos Johan Christ. Grenckell, 1798.

*Ukon
Kokk.
(Ps)
1798*

Beskrifning

på

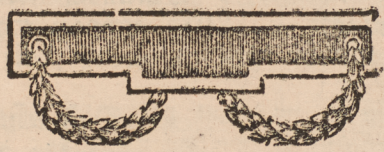
Hedemoßans och Kenmoßans beredning

til sund och wälsmaklig föda,

Utgifwen

af

Kongl. Sinska Hushållnings-Sällskapet i Åbo.

ÅBO,

Tryckt hos Johan Christ. Grenckell, 1798.

Beckman

da

Beckman och Beckman

Beckman

och Beckman

Beckman

da

Beckman och Beckman

Beckman

Beckman och Beckman

land de røgtige
forlante formon
men henne til
samt frambring
en kystofeman f
at ds af swalt
den omilforli
ma sin Skapa
fkyldighet h
om de skar
ar en af de
detals mer
d, och nbd
en tidig b

Sinfa S
køstige exe
inland in
rørande f
medtagit f
drar for
Desa gr
terligen
de Kilm

Bland de wigtigaste af Försynen menniskan förlånte förmöner är åfwen den, at tjenlige ämnen henne til såda öfwer hela jordklotet själfmant frambringas. Hon är således af sin store Uphofsman friskallad från det grymma öde at dö af swält, endast hon å sin sida fullgör den owilkorliga skyldigheten, at lära sig känna sin Skapare af dess werk. En uraktlåten skyldighet häruti, medför en bristande kunskap om de skapade tingens nytta, och just denna är en af de förnämsta orsaker, at ofta tusendetals menniskor blottställas för hungersnöd, och nödgas utstå en pinsam förberedelse til en tidig bortgång utur werlden.

Finska Historien framter, ty wår! flere be-
dröflige exempel, at, då miswäxt på Säd i
Finland inträffat, hungersnöd och deraf här-
rörande sjukdomar ödelagt hela Byar, och så
medtagit folkstocken i landet, at flere mans-
åldrar fordrats at ersätta den lidna-förlusten.
Dessa grusliga olyckor hade til en stor del så-
terligen kunnat förekommas, om den nödlidan-
de Allmogen i god tid wunnit kunskap om nyt-
tige

tige föbodomnen, öfwer alt i skogar, på berg
och hedar växande, och åt den i nöden stadde,
liksom sig sjelf utbjudande. Til dessa räknas
med alt skäl Sedemossan och Renmossan, hvil-
ka rätt anrättade, utgöra en både hälsosam och
målsmakande spis.

Rgl. Finska Hushållnings-Sällskapet, räknande
för sin första och käraste skyldighet, at sprida
nyttige kunskaper bland mindre uplyste Med-
borgare, har, på det högsta rördt af bedröf-
wande underrättelser om des Landsmans be-
trängda tilstånd i wiså Provinser af Finland,
icke kunnat underlåta, at efter Des förmåga
wårdfamt bidrağa til de nödställdes skyndsamma
räddning. Til den ändan hafwa dessa blad
blifwit tryckte, för at til skänks utdelas. De
beskrifwa dessa Safarters utseende och deras be-
redning til föda för menniskor. På det de ei
må förblandas med andra växter af detta slag,
så har tilräckligt förråd, i synnerhet af Sedemos-
san, såsom minst känd, bli wit til Herrar
Landshöfdingar insändt, at til Församlingar-
nes Prästerskap fringspridas. Wätte Sällska-
pet winna den glada tillfredsställelsen, at genom
detta företagande, från en grym död hafwa
frälsat hungrande uslingar, och förekommit de
måst härjande farsoter, som af en tilgripen o-
naturlig spis förorsakas! Sällskapet anser sig
fullkomligen ersatt för använd omsorg, möda
och kostnad, om des wälmenta affigt med wäl-
behag uptages, och om de nödlidande af dessa
underrättelser med fullt förtroende wilja sig
begagna.

Sede-

Sedemossan, eller som den öf kallas Isländsmossan, växer öfwer alt i Finland, dock måst i deß nordligare Provinser. Hon finnes i ymnighet på torra och stenaktiga fält och sandmoar, der barrskog är. Hon äger mycken likhet med Stenmossor, men är ej frypande, utan uprättväxande. Bladen äro isfurne, se starf-wige ut, med uphöjd kant, besatt med stråfwahår eller taggar. Hon grenar sig i många stielkar, hwilkas öfre del är brun eller mörkgrön, men den nedre delen, som betäckes af andra växter, är hwit, med gula eller röda fläckar. Hennes rötter äro få och små, hwarföre hon ej är synnerligen rotfast, och kan således med lätthet uppläckas. Der hon ymnigt finnes, hafwa fälten deraf et brunaktigt utseende. Den bredbladige är den bäste. På alla tider af året, då marken är bar, kan denna mossa samlas. När wäderleken är torr, är hon liksom wißnad; men så länge daggen warar, och regn-wäder påstår, är hon mjuk och len, samt liksom uppswullen.

Hon utgör Isländarnes dagliga föda, och äger hos dem mycket värde. Två tunnor deraf, wäl rensade, anses lika så dryga i hushållet, som en tunna rågmjöl. En tunna wäl rengjord och ansad mossa väger wid påß 7 och et halft lispund. En menniska kan samla deraf fyra tunnor i weckan.

När denna Mossa skal nyttjas, rensas hon från qwislar och barr; derpå lägges hon i et kar, hwartil slås tilräckligt kallt watten, på det muss och all orenlighet må wäl afstillas, och falla til botten. Härifrån uptages hon, och kålet rengöres, hwarefter mossan åter lägges i ka-

i karet, hwarpå hålles så mycket kothett watten, som mosans myckenhet tyckes fordra. Häruti får hon ligga 24 timmar, at båskan må blifwa wäl utdragen; sedan uptages hon, och wattnet utframmas wäl ur henne.

På detta sättet rensad, skolid och utlakad, kan hon sådan hon är, eller ock wäl sönderhackad, med watten eller mjölk, eller ock med hälften af hwardera, genast kokas til gröt, som ätes antingen warm eller kall, med söt eller sur mjölk. Wil man deraf tilreda wälling, tages en god näfwe til hwarje stop watten eller mjölk. Hon bör då wara fin malen eller sönderhackad, och bör kokas så länge tils anrättningen mosar sig, blifwer tjock, simmig och gulaktig. Denna tilredning har då utseende af äggwälling, men öfwerträffar wida i smaken den samma, hwilket flere af Sällskapets ledamöter, som deraf ätit, hafwa intygat.

Denna mos kan ej på qwarn malas til mjöl, men wäl til goda gryn. Wil man nöd-wändigt bringa henne til mjöl, bör hon, efter skedd rensning och utlakning, torkas, antingen på badstugu-lafwar, eller i solskenet, så at hon blifwer hård och stör. Sedan lägges hon i långa påsar eller säckar, och med flubbor bul-tas sönder, eller ock, der mangel finnes, kunna säckarne manglas, då mosan sönderkrokas til fint mjöl, tjenligt til brödbakning, anstald på wanligt sätt. Om tilgång på sådesmjöl finnes, kan deraf tilläggas; i detta fall bakas katorne tjockare; eljest böra de göras tunna.

Alla dessa anrättningar af Hedemosan äro hälsosamma, födande och wälsmaklige. I an-seende til des födande och styrkande egenskaper, utgör

utgör hon et förträffligt läkemedel för dem, som besväras af lungfot, svagt bröst, och svag mage. Hon finnes derföre til köps på alla våra Apotek. Det är således bepröfwadt, at denna wälsignade wärt, kan utan olägenhet nyttjas både af friske och sjuke.

Renmosan wäxer, som bekant är, ymnigt i våra skogar, i synnerhet der magra och stengiga Sandmoar äro, emellan buskar och trån, der hon ligger liksom små snödrifwor. Dess utmärkte hwithet har gjort henne allmänt känd.

Då Lappens hela hushållning grundar sig på denna wärt, kan man wäl finna, at hon ej förtjenar af oss et så långvarigt förakt.

Denna mosan kan samlas alla årstider, då marken är bar. Hon renas, sköljes, och utslas, samt tilredes til wälling och gröt på samma sätt som Hedemosan. Den omständigheten bör dock derwid iakttagas, at sedan hon legat 24 timmar i kokhett watten, skal hon kokas och förwällas en god stund i en stor kittel, på det all bästa må kunna utdragas, hwarefter hon än widare rensas, och noga skiljes från Tall- och Granbarr, samt andra skogswärter. Här- efter utbreddes hon i et warmt rum at torkas. Hon har den förmon för Hedemosan, at hon lätt genom malning kan bringas til mjöl, hwaraf kan beredas et godt bröd, i synnerhet om $\frac{1}{2}$ -del eller $\frac{1}{4}$ -del Råg- Korn- eller Hafremjöl tilläggas.

Mjöl och gryn så wäl af denna, som af Hedemosan, kunna förwaras flere år, utan at förlora i styrkan, och skadas ej hwarken af råttor eller mal.

Detta

Detta är det hufvudsakliga, rörande dessa
sunda och målsmakliga födoämnen, hvilka
allenast i nödens tid, utan ock, då vår Herre
målsignar Landet med såd, borde och kunde tie-
na oss til uppehålle. De våra til öfverflöd i
Norden, hwarest köld och frost så ofta skada
våra åkrar, och hvarigenom vi lätteligen skul-
le blottställas at dö af svält, om ej den Allwi-
sa Försynen, medelst dessa målsignade växters
frambringande, det förekommit.

Det är allmänt kunnigt, at dessa ganska
mycket afhjälpte hungersnöden i Norra Änger-
manland och hela Västerbotten åren 1787 och
1788, och hade än mera förekommit eländet, i
fall man hos Allmogen tidigare utspjitt kun-
skap om dessa växters tjenlighet til föda.

De nöddröd af bark, halm, agnar, misne, lin-
knopp, med flere dylike, som i hungersnöd af Allmo-
gen tilgripas, äro högst skadlige, och förorsaka
dels långvariga sjukdomar, dels smittosamma
farsoter, hvilka slutligen bärtrycka en mycken-
het af dem, som hungren skonat.
